

სოფლის მეურნეობის თავისებურებების გათვალისწინება აგრობიზნესში

დალი სილაგაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

CONSIDERING THE PECULIARITIES OF AGRICULTURE IN AGRIBUSINESS

Dali Silagadze

associate professor,
Akaki Tsereteli State University

ABSTRACT

Business in agriculture and food industry and its rationalization is dialectically connected with other branches of the economy (industry, transport, communication and others). As we have seen, the development of agribusiness is affected by the peculiarities of agriculture, therefore it is necessary to take into account these factors and to study and properly manage the economic and technological environment of agribusiness.

Thus, the business organization in the business organizational structures of the direction of agriculture and food industry requires a solution that is quite specific and taking into account many interrelated factor, which should rely on highly qualified management. The selection of effective mechanisms of agribusiness management will lead to the use of the resource potential of this field with the maximum return, Determines favorable markets for the sale of manufactured products, will contribute to improving the knowledge and skills of employees, perfecting the organization's monetary-credit and financial-banking relations, It ensures economic integration and orientation towards sustainable development in general.

Key words: agriculture, peculiarities, business, agribusiness.

* * * *

სოფლის მეურნეობის დარგი, ყველა დანარჩენი ფორმის ბიზნესური სტრუქტურების განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველია, რამეთუ მხოლოდ აქ იქმნება სასურსათო პროდუქტები, პირდაპირი თუ გადამამუშავებული სახით გამოსაყენებლად, ურომლისოდაც ფიზიოლოგიურად წარმოუდგენელია ადამიანის სიცოცხლე და საქმიანობა.

აქედან გამომდინარე, როგორც სოფლის მეურნეობა ქმნის ძირითად მატერიალურ-ფიზიოლოგიურ ბაზას სხვა სფეროს ბიზნესისათვის, ისე ეს სფეროებიც დაინტერესებული არიან სოფლის მეურნეობის განვითარებით, რისთვისაც ურთიერთმისაღები ინტეგრაციის პირობებით ამარაგე-

ბენ მას: მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებებით (სანავაით, ქიმიის პროდუქტებით და ა.შ.), სათბობ-ენერგეტიკული რესურსებით (ნავთობი, გაზი, ელექტროენერგია და ა.შ.), სამშენებლო მასალებით (ცემენტი, აგური და ა.შ.), ხე-ტყით, ტრანსპორტით, მონყობილობებით, კომპიუტერებით და სხვ.

ამრიგად, სხვადასხვა სფეროს ბიზნესური საქმიანობა გადაჯაჭვული, ურთიერთდაკავშირებული და ურთიერთგაპირობებულია. ამასთან, ამოსავალი კრიტერიუმი თითოეული ბიზნესური ორგანიზაციული სტრუქტურისათვის არის ურთიერთმისაღები პირობები და სტაბილურად მზარდი მოგების მიღება.

სწორედ ამ კრიტერიუმების გამო ირღვევა ხშირად დასაშვები და საჭირო პროპორციები ამ სტრუქტურებს შორის, რისი რეგულირებისა და რაციონალიზაციის საფუძველსაც იძლევა თითოეული სფეროს ბიზნესის სწორი ორგანიზაცია ისეთი, რომელიც მაქსიმალურად და ანონილ-დანონილად გაითვალისწინებს ბუნებრივ, სოციალურ-ეკონომიკურ, დემოგრაფიულ, პოლიტიკურ, ეთნოგრაფიულ, ისტორიულ-ტრადიციულ, სტრატეგიულ პირობებს, პოზიციებს, სპეციფიკას, მოთხოვნებს და აუცილებლობებს.

სოფლის მეურნეობას თავისი სპეციფიკური ნიშნები და თავისებურებები გააჩნია.

რაში მდგომარეობს ეს თავისებურებები და როგორ უნდა იქნას ისინი გათვალისწინებული აგრობიზნესის და შეწონასწორებული განვითარებისათვის.

პირველი - ძირითადი თავისებურება ის არის, რომ სოფლის მეურნეობის განვითარება ორგანულადაა დაკავშირებული მიწისა და ბუნებრივი გარემოს გამოყენებასთან. ამასთან, მიწის რესურსები შეზღუდულია, თუმცა ნაყოფიერების ამაღლების თითქმის მუდმივად მზარდი პოტენციალი გააჩნია. მიწა, სოფლის მეურნეობაში გამოიყენება, როგორც წარმოების ძირითადი და შეუცვლელი საშუალება, ეკონომიკის სხვა დარგებში კი როგორც მხოლოდ საწარმოთა გაადგილების ბაზა (ტერიტორიული თვალსაზრისით).

ეს გარემოება, ცხადია, გათვალისწინებული უნდა იქნას აგრობიზნესის ორგანიზაციის საკითხების კომპლექსურ გადაწყვეტისას.

მიწის ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საწარმოთა და დარგების რაციონალური გაადგილებისათვის. ძირითადი სპეციფიკა ამ შემთხვევაში ის არის, რომ თუ სასოფლო-სამე-

ურნეო წარმოება ნაყოფიერ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებზე უნდა გაადგილდეს, სხვა დარგების საწარმოთა გაადგილებისათვის ეკონომიკურად მიზანშეწონილია ნაკლებად ნაყოფიერი (ან თითქმის უნაყოფო) და სოფლის მეურნეობისათვის გამოუსადეგარი მიწის ნაკვეთები. ეს საკითხები დიდ ყურადღებას მოითხოვს.

მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი დიდ შესაძლებლობას სახავს მიწების რაციონალური გამოყენების თვალსაზრისით. იგი, ჯერ ერთი, აძლიერებს და აფართოებს ინტენსიფიკაციის ფაქტორების გამოყენებას, რაც მიმართული უნდა იყოს ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლებისაკენ, მეორე-აჩქარებს ნიადაგდაცვითი და ნიადაგადგენითი (რეკულტივაციის გზით) ღონისძიებების გატარებას, და მესამე-საშუალებას იძლევა ახალი, თანამედროვე ტექნიკისა და ტექნოლოგიის გამოყენებით სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები გავაადგილოთ რთული კონფიგურაციისა და სოფლის მეურნეობისათვის ძნელად ასათვისებელ ნაკვეთებზე, შესატყვისი სატრანსპორტო საშუალებების მორგებული გამოყენებით.

მეორე-დამახასიათებელი თავისებურებაა წარმოების პროცესის სირთულე და მრავალნაზნაგოვანება. ეს სირთულე გაპირობებულია იმიტომ, რომ სოფლის მეურნეობის წარმოება დამოკიდებულია მრავალმხრივი ბუნებრივ-ეკონომიკური ფაქტორებისა და პირობის ზემოქმედებაზე, რომელიც არა მარტო ზონალურ და რეგიონულ, არამედ ხშირად თვით ცალკეული საწარმოს ფარგლებშიც ერთმანეთისაგან დიდად განსხვავებულია და ამდენად, არ შეიძლება არსებობდეს სოფლის მეურნეობის გაძღოლის ისეთი ერთიანი სისტემა, რომელიც ყველა რეგიონსა და საწარმოს გა-მოადგებოდა.

პროდუქცია გამოიყენება როგორც სურსათი, როგორც ნედლეული და როგორც საშუალება, ამასთან ზოგჯერ განსხვავებული დანიშნულებითაც. მაგ. სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციის გარკვეული (უდიდესი) ნაწილი მოიხმარება როგორც სასურსათო პროდუქტი, სხვა ნაწილი კი, როგორც ნედლეული მრეწველობისათვის: ყურძენი – ღვინის მრეწველობისათვის, ჩაი – ჩაის მრეწველობისათვის, ხილი და ბოსტნეული – საკონსერვო მრეწველობისათვის, თამბაქო-თამბაქოს მრეწველობისათვის, მატყლი და აბრეშუმის პარკი – მსუბუქი მრეწველობისათვის, ტუნგი-ტუნგის ზეთის დასამზადებლად (შემდეგ კი მრეწველობის სხვადასხვა დარგში, გემთმშენებლობაში და სხვ.), მეცხოველეობის პროდუქტები- ხორცისა და რძის მრეწველობაში და სხვ.

სოფლის მეურნეობაში წარმოებული ერთიადიგივე პროდუქცია ზოგჯერ სხვადასხვა დანიშნულებით გამოიყენება: ყურძენი გამოიყენება, როგორც სასურსათო პროდუქტი და როგორც ნედლეული მრეწველობისათვის; ასევე ითქმის ხილზე, ციტრუსებზე, რძეზე და სხვ. თესლი გამოიყენება ერთი

მხრივ იმავე კულტურის გასამრავლებლად, მეორეს მხრივ მრეწველობის შესაბამის დარგში (პურ-ფუნთუშეულისა თუ სხვათა საწარმოებლად), მესამეც, როგორც უშუალო სასურსათო პროდუქტი. სოფლის მეურნეობის გარდა არც ერთ სხვა დარგს არ ახასიათებს ის თავისებურება, რომ მიღებული მზა პროდუქცია (თესლი, პირუტყვი) გამოიყენებოდეს შემდეგ ციკლში ისეთივე მზა პროდუქტის მისაღებად.

შეიძლება განსხვავებული დანიშნულებით გამოიყენებოდეს არა მარტო სოფლის მეურნეობის, არამედ სხვა დარგების პროდუქციაც; მაგ. ქიმიური მრეწველობის პროდუქცია შეიძლება გამოიყენებოდეს როგორც ნიადაგის გასანოყიერებელი საშუალება და როგორც პირუტყვის საკვების გამამდიდრებელი საშუალება- საკვები დანამატის სახით (ცილების დეფიციტის შესავსებად).

ეს დამახასიათებელი თავისებურებები ზედმიწევნით გათვალისწინებას მოითხოვს.

მესამე - სოფლის მეურნეობასა და რამდენადმე მასთან დაკავშირებული მრეწველობის (კვების) დარგებს ახასიათებს სეზონურობა; სოფლის მეურნეობაში წარმოების პერიოდი და სამუშაო პერიოდი ერთმანეთს არ ემთხვევა. შრომა იხარჯება წლის განმავლობაში, ხოლო პროდუქცია მიიღება პერიოდულად, ანდა მხოლოდ წლის ბოლოს. ეს გარემოება იწვევს სხვადასხვა დარგისა და კულტურის ურთიერთშეთანხმების აუცილებლობას, რათა რამდენადმე შერბილდეს სეზონურობა და წლის განმავლობაში შეძლებისდაგვარად დინამიურად განაწილდეს სამუშაო პერიოდი, მრავალდარგოვანი წარმოების ციკლის შესაბამისად.

სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის დარგების ინტეგრაცია ანუ ინტეგრირებული ბიზნესური სტრუქტურების შექმნა და ფუნქციონირება საშუალებას იძლევა რეგულირებული გახადოთ ეს პროცესები და გამოთანაბრებულად გამოვიყენოთ სამუშაო ძალა მთელი წლის განმავლობაში.

შეიძლება განსხვავებული დანიშნულებით გამოიყენებოდეს არა მარტო სოფლის მეურნეობის, არამედ სხვა დარგების პროდუქციაც; მაგ. ქიმიური მრეწველობის პროდუქცია შეიძლება გამოიყენებოდეს როგორც ნიადაგის გასანოყიერებელი საშუალება და როგორც პირუტყვის საკვების გამამდიდრებელი საშუალება- საკვები დანამატის სახით (ცილების დეფიციტის შესავსებად).

ეს დამახასიათებელი თავისებურებები ზედმიწევნით გათვალისწინებას მოითხოვს.

მესამე - სოფლის მეურნეობასა და რამდენადმე მასთან დაკავშირებული მრეწველობის (კვების) დარგებს ახასიათებს სეზონურობა; სოფლის მეურნეობაში წარმოების პერიოდი და სამუშაო პერიოდი ერთმანეთს არ ემთხვევა. შრომა იხარჯება წლის განმავლობაში, ხოლო პროდუქცია მიიღება პერიოდულად, ანდა მხოლოდ წლის ბოლოს. ეს გარემოება იწვევს სხვადასხვა დარგისა და კულტურის ურთიე-

რთშეთანაწყობის აუცილებლობას, რათა რამდენადმე შერბილდეს სეზონურობა და წლის განმავლობაში შეძლებისდაგვარად დინამიურად განაწილდეს სამუშაო პერიოდი, მრავალდარგოვანი წარმოების ციკლის შესაბამისად.

სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის დარგების ინტეგრაცია ანუ ინტეგრირებული ბიზნესური სტრუქტურების შექმნა და ფუნქციონირება საშუალებას იძლევა რეგულირებული გავხადოთ ეს პროცესები და გამოთანაბრებულად გამოვიყენოთ სამუშაო ძალა მთელი წლის განმავლობაში.

მეოთხე-სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე გავლენას ახდენს არა მარტო ეკონომიკური, არამედ ბიოლოგიური კანონებიც. სოფლის მეურნეობის წარმოების რითში მნიშვნელოვანწილად რეგულირდება ბუნებრივ-ბიოლოგიური კანონებით. ბიოლოგიურ პროცესებს (მცენარეთა და ცხოველთა განვითარება) გარკვეული ციკლი ახასიათებს, ხასიათდებიან გარკვეული ხანგრძლივობით, დროის მიხედვით, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევები და დარგების ურთიერთრეგულირებული ფუნქციონირება საშუალებას იძლევა დადებითად და აქტიურად ზევიმოქმედოთ ამ ბუნებრივ ციკლებზე, დავაჩქაროთ ან შევანელოთ (მეწლეობა ხეხილში და სხვა) იგი. სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის პროპორციულმა (ურთიერთმისაღები პირობები) განვითარებამ ხელი უნდა შეუწყოს ეკონომიკური და ბიოლოგიური კანონების გონივრულ გამოყენებას.

სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის დარგების ინტეგრაცია ანუ ინტეგრირებული ბიზნესური სტრუქტურების შექმნა და ფუნქციონირება საშუალებას იძლევა რეგულირებული გავხადოთ ეს პროცესები და გამოთანაბრებულად გამოვიყენოთ სამუშაო ძალა მთელი წლის განმავლობაში.

მეოთხე-სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე გავლენას ახდენს არა მარტო ეკონომიკური, არამედ ბიოლოგიური კანონებიც. სოფლის მეურნეობის წარმოების რითში მნიშვნელოვანწილად რეგულირდება ბუნებრივ-ბიოლოგიური კანონებით. ბიოლოგიურ პროცესებს (მცენარეთა და ცხოველთა განვითარება) გარკვეული ციკლი ახასიათებს, ხასიათდებიან გარკვეული ხანგრძლივობით, დროის მიხედვით, მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევები და დარგების ურთიერთრეგულირებული ფუნქციონირება საშუალებას იძლევა დადებითად და აქტიურად ზევიმოქმედოთ ამ ბუნებრივ ციკლებზე, დავაჩქაროთ ან შევანელოთ (მეწლეობა ხეხილში და სხვა) იგი. სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის პროპორციულმა (ურთიერთმისაღები პირობები) განვითარებამ ხელი უნდა შეუწყოს ეკონომიკური და ბიოლოგიური კანონების გონივრულ გამოყენებას.

სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის დარგების ინტეგრაცია ანუ ინტეგრირებული ბიზნესური სტრუქტურების შექმნა და ფუნქციონირება

საშუალებას იძლევა რეგულირებული გავხადოთ ეს პროცესები და გამოთანაბრებულად გამოვიყენოთ სამუშაო ძალა მთელი წლის განმავლობაში.

მეხუთე-სოფლის მეურნეობის ერთ-ერთი თავისებურება უკავშირდება ტექნოლოგიური პროცესების ხასიათს. სოფლის მეურნეობაში თუ პროდუქტი იქმნება თვით წარმოების პროცესში, მრეწველობის დარგებში შრომის საგანი, ტექნოლოგიური პროცესების ზემოქმედების შედეგად თანდათან გარდაიქმნება მზა-პროდუქციად. ასე, რომ წარმოების პროცესი მხოლოდ პირველდანიებითი მასალის თვისებების შეცვლას იწვევს.

ამასთან, უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ მატერიალურ დაბანდებათა ბრუნვის ციკლი სოფლის მეურნეობაში რამდენადმე ნელა მიმდინარეობს, ვიდრე მრეწველობაში.

მეექვსე-ერთ-ერთი სპეციფიკური თავისებურებაა ის, რომ სოფლის მეურნეობაში, განსხვავებით ყველა სხვა დარგისაგან, ხდება ენერგიის აკუმულირება (დაგროვება), რომელიც სურსათის სახით გადაეცემა ადამიანს, საკვების სახით კი ცხოველს. სხვა დარგებში ენერგია მხოლოდ იხარჯება ან გარდაიქმნება ერთი სახიდან მეორეში.

მეშვიდე-სოფლის მეურნეობას სხვა დარგებისაგან განსხვავებით იზოლირებული ფუნქციონირება მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის თანამედროვე ეტაპზე არ შეუძლია. იგი აუცილებლად მოითხოვს ფუნქციონურ კავშირს მრეწველობის დარგებთან, ამასთან, იმის გამო, რომ თავისი პროდუქტის გამოყენება მხოლოდ ნააწილობრივ შეუძლია (თესლი, სარგავი მასალა, კვერცხი და ა.შ.), მის ძირითად ნაწილს აწოდებს გადამამუშავებელ მრეწველობას, რომელიც პროდუქტს საბოლოო სახეს აძლევს და უზრუნველყოფს მის რეალიზაციას.

ამდენად, ბიზნესის ორგანიზაციაა სოფლის მეურნეობასა და კვების მრეწველობაში და მისი რაციონალიზაცია დიალექტიკურად უკავშირდება ეკონომიკის სხვა დარგებს (მრეწველობას, ტრანსპორტს, კავშირგაბმულობას და სხვა). როგორც ვნახეთ აგრობიზნესის განვითარებაზე გავლენას ახდენს სოფლის მეურნეობის თავისებურებები, ამიტომ აუცილებელია ამ ფაქტორების გათვალისწინება და აგრობიზნესის ეკონომიკური და ტექნოლოგიური გარემოს შესწავლა და სწორად მართვა.

სასოფლო-სამეურნეო და კვების მრეწველობის მიმართულების ბიზნესურმა ორგანიზაციულმა სტრუქტურებმა, ჩამოთვლილის გარდა, ბიზნესის ორგანიზაციის დროს ყურადღება უნდა დაუთმონ:

1. წარმოების ტექნოლოგიის სრულყოფას, ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც სოფლის მეურნეობაში (იხმარება ასე: აგროტექნიკური და ზოოტექნიკური ღონისძიებები), ისე კვების მრეწველობაში და შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ბიზნესის წარმატებები ამ სფეროებში უპირატესად სწორედ ტექნოლოგიის სრულყოფით მიიღწევა, რამაც საშუალება მისცა ფირმებს გამოეშვათ მაღალკალო-

რიული, მაღალი სასურსათო ღირებულების, ახალი სახის პროდუქტები და მათი ხელოვნური შემცვლელი.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს გენეტიკისა და სელექციის მიღწევების დროული დანერგვა, ბიოტექნოლოგიის, უნარჩენო და ნაკლებნარჩენიანი ტექნოლოგიების გამოყენება, დაპროგრამებული მოსავლის მიღება და ა.შ.

2. გარანტირებული ბაზრების შერჩევასა და შენარჩუნებას, მომხმარებლებთან მჭიდრო და სტაბილური კონტაქტების დამყარებას, ამ ფაქტორს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან დღეს განვითარებული ქვეყნების სასურსათო ბაზარი საკმაოდ მაღალ დონეზეა გაჯერებული და ბიზნესმენმა თუ არ იღონა იმისათვის, რომ კონკურენტუნარიანი პროდუქცია შექმნას და იქონიოს მყარი ბაზარი, იგი დიდ დანაკარგებს ნახავს. ამ ფაქტორის გამო ზოგჯერ საჭირო ხდება გარკვეული მასშტაბით იქნეს შემცირებული ამა თუ იმ პროდუქციის წარმოება და შემდგომ დარეგულირდეს მისი წარმოების მასშტაბები. ამ ძირითადი და განმსაზღვრელი ფაქტორის გამო შეიძლება პერიოდულად იცვლებოდეს როგორც თვით სასო-ფლო-სამეურნეო სავარგულების, მ.შ. ნათესების, აგრეთვე ნახირის სტრუქტურა, ტერიტორიის, რესურსების (მატერიალური, შრომითი) გამოყენების ორგანიზაციის მიმართულებები, მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების ხასიათი და სხვა საწარმოო კომპონენტების ორგანიზაციის პირობები და გამოყენების მოდიფიკაცია.

3. წარმოების მოდერნიზაციის, პროფილის შეცვლა, წარმოების ტემპებისა და მასშტა-

ბების რეგულირების, ინტეგრირების და სხვა ანალოგიურ საკითხებს.

4. შრომის რეგიონთაშორის და სახელმწიფოთა შორის დანაწილების მოთხოვნებს და ამის შესაბამისად: ერთის მხრივ ფირმის (საწარმოს) სპეციალიზაციის კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნებასა და ამაღლებას და მეორეს მხრივ საგარეო-ეკონომიკური კავშირების დამყარებასა და გაფართოებას;

5. წარმოების ინტენსიფიკაციის დონის ოპტიმიზაციას და მისი უკუგების ამაღლებისათვის არსებითი ფაქტორების გამოყენების რეგულირებას;

6. რესურსების (მატერიალური, შრომითი, ფინანსური) ეფექტური გამოყენების კონკრეტული მექანიზმების დამუშავებასა და მიზნობრივ ამოქმედებას, ბიზნესის სტრატეგიის შესაბამისად.

ამრიგად, ბიზნესის ორგანიზაცია სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის მიმართულების ბიზნესურ ორგანიზაციულ სტრუქტურებში საკმაოდ სპეციფიკური და მრავალი ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორის გათვალისწინებით გადანყვეტას მოითხოვს, რაც მაღალკვალიფიციურ მენეჯმენტს უნდა ეყრდნობოდეს. აგრობიზნესის მართვის ეფექტიანი მექანიზმების შერჩევა გამოიწვევს ამ სფეროს რესურსული პოტენციალის მაქსიმალური უკუგებით გამოყენებას, განსაზღვრავს ხელსაყრელ ბაზრებს წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციისთვის, ხელს შუწყობს დასქმებულთა ცოდნისა და უნარ ჩვევების გაუმჯობესებას, ორგანიზაციის ფულად-საკრედიტო და საფინანსო-საბანკო ურთიერთობების სრულყოფას, უზრუნველყოფს ეკონომიკური ინტეგრაციას და ზოგადად მუდმივ განვითარებაზე ორიენტაციას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. პ.კოლუაშვილი. გ. ზიზიბაძე- სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა თბ. 2010
2. ომარ ქეშელაშვილი - დარგობრივი ბიზნესის ორგანიზაცია თბ. 2018
3. ომარ ქეშელაშვილი - ბიზნესური ეკონომიკა თბ. 2010
4. მენეჯმენტის ძირითადი საკითხები და აგრობიზნესის მენეჯმენტის თვისებებები, <https://cutt.ly/SMkMJM4>